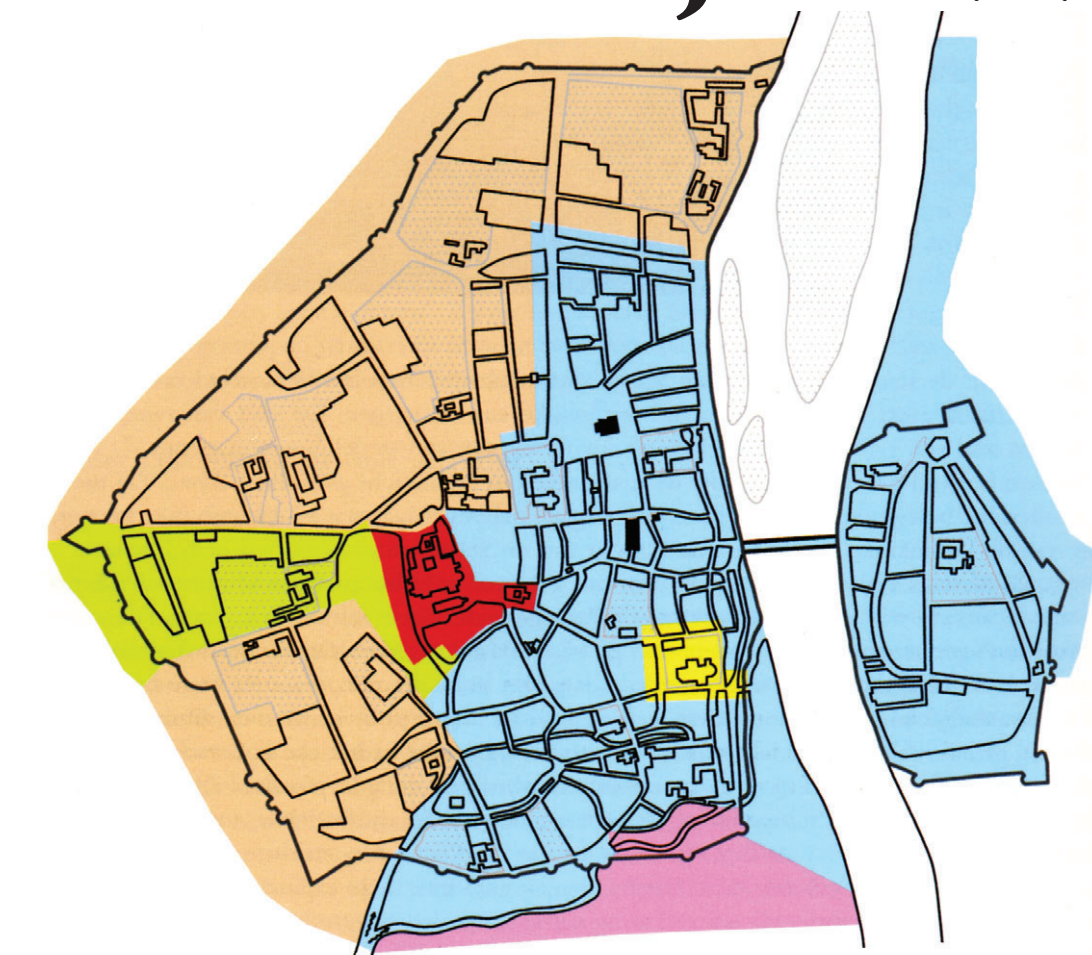

Kom niet in mijn st(r)aatje !

Vóór 1794, jaar van de komst van de Franse legers, was het grondgebied van de huidige provincie Limburg een complexe lappendeken van verschillende soevereiniteiten, dat bovendien in de loop der eeuwen nog enkele verdelingen moest ondergaan. Er zijn Limburgers geweest die heel hun leven lang in één en hetzelfde huis hebben gewoond, en achtereenvolgens zes verschillende nationaliteiten hebben gehad, dan Staats, dan Oostenrijks, dan Frans, dan groot-Nederlands, dan Belgisch, dan klein-Nederlands ...

Onze provincie Limburg was één groot veelkleurig mozaïek van heerlijkheidjes en staatjes, die geen enkele band met elkaar hadden. Dat wreekt zich tot op de dag van vandaag, want voel Peelhazen zich écht verbonden met halve Duitsers uit Vaals, en 'sjengen' met 'boeren van boete'? Om nog maar niet te spreken van het prachtige dialect van Kerkrade, waar de rest van de provincie toch maar moeite mee heeft.

Grenzen waren er overal. Wie van het ene dorp naar het andere liep, kwam al snel in het 'buitenland' terecht.

De territoriale indeling van Maastricht vóór de Franse Tijd: lichtbruin = Vroenhof, blauw = tweeheerig gebied, groen = Tweebergen en proosdij St. Servaas, rood = immuniteit St. Servaas, geel = immuniteit O.L. Vrouw, roze = St. Pieter (uit: Ubachs/Evers, Tweeduizend jaar Maastricht, Zutphen 2006).

schop van Luik, de Duitse keizer of van Oostenrijk of van Spanje was. Lastig kon het hooguit zijn, wanneer men wilde trouwen met een schone uit het buurdorp, en men daar voor de protestantse dominee moest verschijnen, omdat dat dorp toevallig Generaliteitsland was. Maar

zen, en wie de straat overstak kon al in het 'buitenland' terecht komen. En in dat 'buitenland' golden andere wetten, en waren er andere bevoegdheden.

Het grootste deel van de stad Maastricht was tweeheerig. Het was een condominium. Dat bete-

bestuur, want de Staten Generaal probeerden in alle veroverde gebieden de calvinistische religie op te leggen. In Maastricht kon dat niet omdat de Staten Generaal de rechten van de andere soeverein, de prins-bisschop van Luik, niet konden aantasten. Ze stonden dus noodgedwongen 'godsdienstvrijheid' toe.

De inwoners van Maastricht waren 'Brabanders' of 'Luikenaren', naar gelang hun geboorte uit een Brabantse of Luikse moeder (de zogenaamde nativiteit) of, wanneer zij niet geboortig waren van Maastricht, hun herkomst uit het prinsbisdom Luik of uit een ander gebied: in dit laatste geval werden zij als Brabanders beschouwd. Die 'nativiteit' werd gegeven door de moeder en werd in het doopregister bijgeschreven. Was de moeder Brabantse, dan waren de kinderen Brabanders, was de moeder Luikse, dan waren de kinderen Luikenaren. Maastricht was dus de meest vrouwvriendelijke stad uit de geschiedenis. De Brabanders vielen onder het Brabants hooggerecht, de Luikenaren onder het Luikse.

In het noordwesten behoorde een groot deel van de stad tot het graafschap Vroenhof, dat Brabants was, en dus uitein-

delijk ook Staats. Een stuk van de stad langs de Brusselsestraat, rondom de Beyart, behoorde tot de heerlijkheid Tweebergen, een van de 'banken'

berg (het huidige Kleverie en het gebouw van de Sociale Dienst) lag in het graafschap van de Vroenhof.

Als een soort 'Vaticaanstadjes', enclaves binnen de stad Maastricht, lagen de beide immuniteiten van de kapittels van Onze Lieve Vrouw en Sint Servaas. Het waren kerkelijke gebieden, waar de burgerlijke autoriteiten geen zeggenschap hadden. De kanunniken waren er heer en meester, en hadden hun eigen politieagenten. De Luikse en de Brabantse gerechtsdienaren mochten dus niet op het Onze-Lieve-Vrouweplein komen, en ook niet te dicht bij de Sint-Servaaskerk. Maar de deken van de Sint-Servaas had niets te zeggen op het Vrijthof, want dat was tweeheerig.

In het zuiden langs de Jeker behoorde een klein gedeelte van het grondgebied van de stad, de zogenaamde 'Nieuwstad', tot de Luikse schepbank Sint Pieter. Wie de Helpoort uit-

Tenslotte liepen er grenzen dwars door de bevolking. Niet alleen waren de inwoners van het tweeheerig deel van de stad verdeeld in Luikenaren en Brabanders, er bestond ook een scheidslijn tussen geestelijken en leken. In de Middeleeuwen hadden geestelijken een eigen recht, en een eigen juridische status. Zodra men de tonsuur (de kruinschering) had ontvangen, behoorde men tot de clerus, en viel men niet meer onder de burgerlijke rechter, maar onder de kerkelijke rechtbank. Een geestelijke kon nooit, zelfs voor gewone vergrijpen of overtredingen, voor een burgerlijke rechtbank gedaagd worden.

Waar de grenzen binnen de stad Maastricht precies liepen, is in grote lijnen wel bekend, maar er blijven nog veel onduidelikheden. Daarvoor moeten de oude rechterlijke archieven van de stad bestudeerd worden, maar die moeten nog grotendeels geordend, beschreven en toegankelijk gemaakt

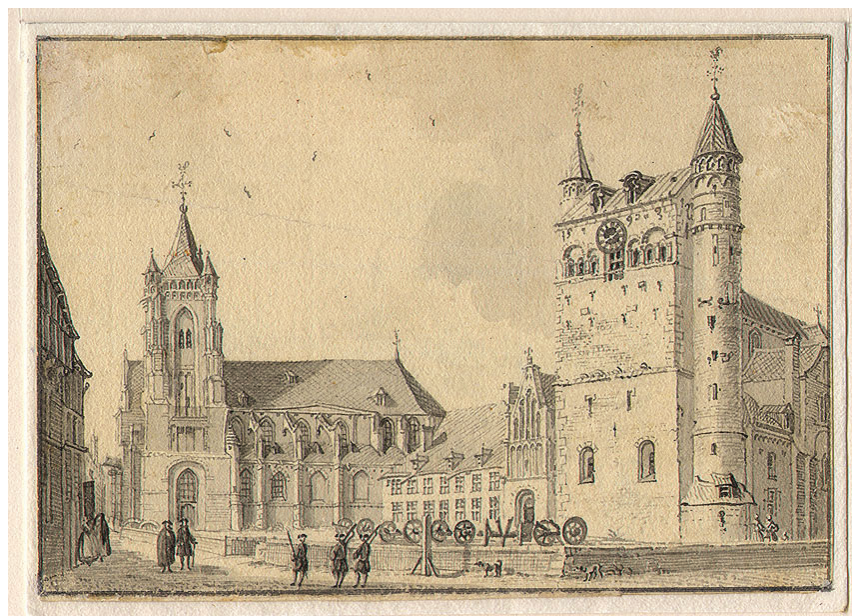
Zodra je de Helpoort uitwandelde, kwam je in het buitenland.

Niet dat onze voorouders dat ook zo ervaren hebben. Zij gingen gewoon van de ene naar de andere plaats, zonder te merken wat van de Staten Generaal, de bis-

grenscontrole was er niet.

Zelfs de stad Maastricht, binnen de stadsmuren, was geen staatkundige eenheid. Dwars door de stad liepen gren-

kent dat het grondgebied niet één vorst had, maar twee, die dus allebei de soevereine rechten hadden op hetzelfde grondgebied. Het grondgebied behoorde zowel tot het prinsdom Luik als tot het hertogdom Brabant. De Brabantse soevereiniteit was in 1632 veroverd door de Republiek van de Verenigde Nederlanden, en was dus Staats geworden. Daarmee stond het onder protestants

Op deze achttiende-eeuwse tekening van het Onze-Lieve-Vrouweplein staan de Onze-Lieve-Vrouwekerk en de niet meer bestaande Nicolaaskerk die, met de omringende kanunnikenhuizen, een kerkelijke immuniteit vormden. Een onafhankelijk staatje ...

(heerlijkheden) van het kapittel van Sint Servaas. Het gebied aan de andere kant van de Brusselsestraat, rondom het Kruisherenklooster, maakte deel uit van de proosdij van Sint Servaas. Maar het klooster Calvarie-

liep stak dus de grens over naar het prinsbisdom Luik, en was in het 'buitenland'. Kinderen die daar geboren werden in een molen langs de Jeker werden niet in Maastricht, maar in Sint Pieter gedoopt.

worden. Dat zou voor de stad Maastricht, met haar ambitie in 2018 culturele hoofdstad van Europa te worden, toch een speerpunt moeten zijn?

Régis de la Haye

Archiefsprokkels

De vaste rubriek 'Archiefsprokkels' wordt verzorgd door medewerkers van het Regionaal Historisch Centrum Limburg. Elke twee weken een hele pagina met

een nieuw verhaal, opgediept uit de archieven van Maastricht. Eerder verschenen sprokkels kunt u nog eens nalezen op www.rhcl.nl.

Regionaal Historisch Centrum Limburg, Sint Pieterstraat 7, 6211 JM Maastricht, tel. 043 - 328 55 00, info@rhcl.nl

ARCHIEF

regionaal
historisch
centrum
limburg